

Refleksije

Po obisku v Bolgariji

Bolgarija stoji danes v ospredju vseobčega javnega zanimanja pri nas. To zanimanje je živelo sicer v boljših slovenskih duhovih že od nekdaj, po vojni pa je prodrlo z živo in elementarno silo tudi v nekatere slovenske politične skupine, ki so si to prirodno zvezo zapisale naravnost v svoj program. Vendar pa vpliv teh skupin ni bil dovolj močan, da bi mogel kdaj soodločujoče posegati v razvoj stvari. Tudi je bil čas še premalo odmaknjen in prepoln nezaceljenih ran. No, neizbežna nujnost razmer sredi današnjega sovražno razdvojenega in razbitega sveta je prisilila celo oficijalno politiko, da je pričela aktivno razmišljati o tem, kar bi bilo najbolj naravno: o zbližanju, o tesnejšem sodelovanju, o sporazumu, da, morda celo o zvezi, o združitvi. Pokazalo pa se je, da je pot do uresničenja tega ideala še daleč, jako daleč. Treba je poprej marsikaj iskreno in globoko pozabiti, marsikaj opustiti, marsikaj popraviti in poravnati. Pred mano leži dvojje knjig: brošura o bolgarski zunanji politiki in še neka druga knjižica...

Morda so vprav pisatelji, če so pravi oblikovalci novega, v živo bodočnost usmerjenga življenja, prvi poklicani v to, da, vedno stoječ iznad vseh političnih konstelacij, izven trenutnih sistemov in režimov, svobodno in brez predsodkov motreč gibanja v nastajajočih globinah življenja, s svojo živo in tvorno besedo utirajo in poglobljajo gaz naravnemu toku stvari, da med krvno sorodnimi narodi takorekoč znova kopljejo tiste podtalne duhovne rove, ki so jih zasuli nespretni politiki in maloumni državniki.

Svesti si te svoje etične naloge, so se odpravili nekateri slovenski, srbski in hrvaški pisatelji, včlanjeni v treh jugoslovanskih penklubskih centrih, v januarju letošnjega leta na pot v Bolgarijo. Ta pot ni bila izraz trenutne politične situacije. Dogovori za ta obisk so se vršili že davno prej, posebno pa na lanskem mednarodnem kongresu Penklubov v Dubrovniku. In čeprav so imeli pisatelji v svoji sredi tudi aktivne politike, niso šli tja kot politiki, marveč kot duhovni mandatarji tistega trojejnega kulturnega občestva, ki je danes politično združeno v Jugoslaviji, a ki ni popolno in ne bo naravno vse dotlej, dokler ne bo živelo in snovalo v njem preko vseh političnih meja tudi kulturno občestvo bolgarskega naroda. Šele v zavesti iste vere, iste volje in istega cilja si bo kulturno občestvo južnih Slovanov, usodno vezano na zemljepisno strnjenem ozemlju, v najožjem sožitju lahko kdaj priborilo tisto politično, gospodarsko in kulturno pozicijo, ki mu pripada po naravi, si ustvarilo tisto iskreno, čisto in prozorno duhovno ozračje, v katerem edinem bo izpolnilo svoje kulturno in človečansko poslanstvo.

Za zdaj pa je bila ta pot samo informativna in pozdravna. Bila je samo tovariški obisk. Da si pisatelji teh narodov sežejo v roke, se spoznajo, nave-

žejo morda med sabo osebne stike, ki utegnejo plodno učinkovati v bodočnost, se dogovore med seboj o samoumevnem s v o b o d n e m izmenjavanju njihovih in naših kulturnih vrednot v svojih zemljah, si nabere nekaj naglih vtisov zemlje in tega tako bližnjega pa vendar tako oddaljenega nam bolgarskega naroda. Bil je samo kratek izlet. Za temeljitejše proučevanje zemlje, razmer in ljudstva, njegovih šeg in običajev, ni bilo časa.

Nedvomno je pred slehernim izmed nas ležala gora težkih nerešenih vprašanj. Vseh teh vprašanj s tako kratko potjo seveda ni mogoče rešiti. A čeprav je bil ta izlet opremljen z vsemi tradicionalnimi družabnimi konvencionalnostmi kot so banketi, zdravice in napitnice s svojimi stereotipnimi frazami, z obiski tu in tam, je bistremu in zvedavemu očesu vendarle odkril marsikaj. Človeku, ki ume gledati in zna misliti, je pomenil zategadelj veliko več kakor samo šport, samo zabaven izlet. Res, v marsičem mu je pomenil naravnost odkritje, novo spoznanje.

Narod, ki smo ga našli, živi prav tako težko ali pa še mnogo težje kakor naš. Strašno občutje poraženega naroda je vtisnilo temu že itak resnemu in treznemu ljudstvu trpko in bridko potezo neke notranje zakrknjenosti in zagrenjenosti, pa tudi neke odločne odpornosti in vztrajne delavnosti. Kamorkoli stopiš, slišiš s posebnim poudarkom izrečene besede: „Siromašen narod smo. Samo z lastnim delom in naporom si bomo pomagali. Predvsem pa moramo štediti in čuvati to, kar imamo.“

Umljivo je, da se tak narod iz svojih stisk in tegob zateka predvsem v svet duhovnih vrednot. Skrb in pažnja, ki jo posveča bolgarski omikanec svoji literaturi, svoji umetnosti in znanosti, je izredna in presenetljiva. O tem nas je poučil predvsem obisk univerze, ki je bila zgrajena z volili dveh bolgarskih mecenov — tako krasotnih univerz je malo v Evropi —, obisk Akademije znanosti in umetnosti, Narodne knjižnice, muzejev, poseti po knjigarnah ter obisk Narodnega gledališča.

Umljivo pa je po drugi strani, da si tak narod v svoji nesreči, v borbi za svoj obstanek, išče prijateljev in pomočnikov tam in tod, med pravimi in nepravimi prijatelji, med brati in nebrati. In kakor se danes v svobodnem, parlamentarno-demokratskem bolgarskem narodu srdito tre javno mnenje med seboj, tako nosi tudi vsa bolgarska politika na sebi znake nekih najparadoksnjših nasprotujočih si tendenc. Ena teh tendenc je tudi bolgarsko-jugoslovansko zbližanje, ki je danes kakor topel pomladanski val zajel Bolgarijo, val, o katerega pristnosti ni mogoče dvomiti in ki po vsej priliki ni prodril samo v meščansko-intelektualne plasti, temveč zajema tudi globine kmečko-delavskega ljudstva.

In v takem razpoloženju se je odigral ves ta izlet, so se vršili obedi in večerje, obiski in izleti — pravo čudo bolgarske gostoljubnosti —, so govorile neštete napitnice in zdravice. V teh govorih se je čulo mnogo plemenitih in čuvstvenih besed, mnogo iskrenega patosa, duhovitega krasnoslovja in liričnega zanosa, a kaj malo treznih, praktičnih predlogov, trde in suhe stvarnosti. Ti poetični čuvstveni izlivi so razsodnega in preudarnega motrilca le preveč spominjali na naš znani južnoslovanski romantizem.

Ta naš romantizem je nekaj usodnega v nas! Ta nacionalni romantizem, ki bi hotel v svoji fantastični neučakanosti in nestrpnosti kar čez noč preko

vseh naravnih ovir, vseh realnih dejstev v neko megleno, transcendentalno imaginarnost, zmešati in zvariti v neko „integralnost“ vse, kar se po naravi ali sploh ne da zvariti ali pa samo po nekem tajnem, človeški pameti nedostopnem procesu, ki ga more izvršiti v dolgotrajni dobi morda edino narava sama.

Gotovo ni realna politika to, če bi hotel kdo nasilno in namah dvoje krvno in jezikovno sorodnih si narodov, ljudstev, plemen ali rodov, ki pa sta si po svoji zemljepisni legi, po svoji zgodovinski, kulturni in politični preteklosti ter po vseh svojih šegah in običajih docela različna, kratkomalo proglasiti za en narod in tako tudi ravnati ž njima. Še občutljivejša in delikatnejša pa je stvar, če sta si dva naroda po vseh teh svojstvih in lastnostih tako bližnja, da se skoraj popolnoma krijeta, a ju loči — meja krvi. In vsakdo lahko vidi, kako je po vsej svoji preteklosti, kulturi in civilizaciji (da ne govorim o jeziku, šegah in običajih), srbski človek blizu bolgarskemu, da, mnogo bližji, kakor recimo slovenskemu, čeprav ima seveda tudi slovenski z bolgarskim prav tako kakor s srbskim skupnih mnogo karakternih potez in mnogo jezikovne sorodnosti.

Ne, takih meja ni mogoče zabrisati z romantičnim krasnoslovjem, kakor so bratstvo, pravičnost in enakopravnost. Prav tako jih ni mogoče zabrisati s politiko, vsaj ne s tako politiko, kakršna se je izvajala včeraj in se izvaja morda še danes. To je politika stalnega medsebojnega ukanjanja in nadmodravanja, politika kot izraz težnje po moči in nadoblasti, politika hegemonizmov in imperijalizmov. Ta politika, ki je donesla človeštvu že neizmerno škode in zla, se izvaja v veliki meri še danes. In kam vodi, vidimo.

Kajti še bolj škodljiva, naravnost samomorilska, je taka politika za male narode, ki se morajo, sledeč principom in težnjam takega naziranja, naslanjati na tuje, po svojih najvitalnejših interesih docela neenake jim velesile, naslanjati tako, da postanejo prej ali slej njih suženjski podložniki in vazali. Politična zgodovina južnih Slovanov v preteklosti je eno samo nelepno vazalstvo tujim silam. To vazalstvo je bilo razumljivo pred vojno, ko so bili vsi južnoslovanski narodi bolj ali manj samo igrača tujih aspiracij in imperijalizmov.

Danes pa, ko stoje ti anahronistični imperijalizmi pred odločilnim spopadom in se zastrujejo križajoči se interesi sil v ljuto borbo, bi bil za male narode skrajni čas, da se otresejo tega ponižujočega jerobstva, a da se hkratu otresejo tudi svoje stare, pogubne miselnosti ter prično izvajati novo politiko, politiko, ki bo vsa usmerjena samo v gmotni in duhovni prid svojih narodov in bo črpala svoje sile edino iz njih, ne pa na račun in v škodo svojih sosedov.

Samo prežetim s tako miselnostjo, se bo južnim Slovanom kdaj rodila zavest skupnih interesov, političnih, gospodarskih in kulturnih, zavest tiste skupnosti, ki nam jo narekuje narava sama in ki jo množice nagonsko čutijo v svojih globinah preko vseh zablod odmirajoče tajne diplomacije in političnega šušmarstva. Samo iz te globoke in neomajne zavesti, in če se odrekó nevarnim iluzijam medsebojnih nadvladeželnih tendenc, lahko nastane iz notranje razdvojenih in zunanje oslavljenih južnoslovanskih narodov — politična, gospodarska in kulturna sila.

Morda danes še ni čas. A v dogajanju stvari čas jadrno zori. In ta čas, ki je umnejši in modrejši od ljudi, od njihove politike in njihove strasti, bo pokazal narodom pot.

Vsekakor je treba ustvarjati pripravljenost duhov. Neko višje, kulturnejše duhovno ozračje, v katerem je veliko svobode, veliko iskrenosti. Tu je posel za pisatelje, za umetnike.

Na svojem obisku v Bolgariji smo našli veliko pripravljenosti, veliko svobode, veliko iskrenosti.

Fran Albrecht.

Francija in čut za mero

Z opredelitvijo, da je krepost zlata sredina in umetnost umerjenost, je grška filozofija določila popolnosti mesto med dvema mejama. Na tej ideji zmernosti, zdržanosti in umerjenosti ne temelji le neka etika ali metafizika, kar bi bilo malo, marveč neki način življenja, kar je več.

Videti pa je, da moderni svet ne mara več za ta način življenja. Vendar je še nekaj krajev, kjer še znajo živeti in presoјati, ne da bi se dali zavesti fanatizmu, ki se opaja s samim seboj. Taka dežela je Francija. Seveda jo zaradi tega obsoјajo. Zanimivo je pomisliti, da živimo v dobi, v kateri sta prepovedana veselje in uživanje, nikakor pa ne bolečina, smrt in pokolj; — sicer pa stvar ni vedno lahka.

Zelo bi se motil, kdor bi hotel v umerjenosti, v media virtus, v zlati sredini videti ne vém kakšno nedeјavnost, sorodno jalovosti in smrti.

Kajti „edina prava točka je na prevesici“, je dejal Moréas.

Saj potrebuješ za umerjenost mnogo več energije, kakor če se prepuštiš skrajnostim.

Najti svojo pot med dvema tečajema, biti sodnik med nasprotjil

V umerjenosti je več „dinamičnosti“, kakor bi rekli filozofi, nego v kateremkoli drugem položaju. Kdor se neprestano nadzira, nikakor ni nedeјaven. Bolj je nedeјaven, kdor se slepo udaja nagonu, ki tira posameznika ali narod k nečemu, kar se nam zdi veliko, ker radi pozabljamo, da ni nič bolj neizmerneга od neumnosti in slepega sovraštva.

Ko je Péguy govoril o onih Francozih, ki so „spretno skriti pod imenom Grkov“ odbili Peržane, je imel v misli skupek kreposti, utelešenih v podobni, ki si jo je ustvaril o svoji Devici Orleanski, o samem sebi in o svojih prijateljih, v nasprotju z velikimi ambicijami in z azijskimi ter nebrzdanimi teorijami.

Kdor hoče najti te kreposti, naj le odpre oči in naj ne zaupa preveč knjigam in literaturi.

Ko se neki Giraudouxjev junak vrača v Francijo, naleti na slabo oblečenega in neuljudnega carinika. Ta brezbriznost za moško obleko in za zunanje dokaze spoštovanja, je velik simbol; cela filozofija je v nji. Znano je, da se Francoz slabo oblači. Kdor je prepotoval pravo Francijo, to se pravi provinco, domovino kravat na zatik, prekratkih hlač brez gube, zadnje pribežališče visokih čevljev na gumbe, vé, kako zelo je v tej deželi lahko resničen rek, da ni soditi ljudi po videzu.

Nikoli ne bom pozabil strmenja, ki sem ga videl na obrazu tujca, ko sem mu v utrjenem alpskem mestu pokazal inženjerskega polkovnika, čigar slabo ovite ovojke, šolarska pelerina in poklapana čepica so pričale o čudoviti in kaj malo vojaški brezbriznosti za zunanost. Francoska uprava, ki je vedno dovolj dobro krmila svoje vojake, se ni nikoli brigala za korektno ali vsaj praktično vojaško obleko.